

Radostaw Kaczan, Karolina Malinowska,
Katarzyna Pasiak, Piotr Rycielski, Małgorzata Wójcik

Lekcja 3

Cyberprzemoc

UNIWERSYTET
 SWPS

 RESQL

Szanowne Nauczycielki/Szanowni Nauczyciele,

przekazujemy Wam podręcznik ze scenariuszami lekcji wychowawczych, które mogą pomóc w pracy nad budowaniem zgranej klasy i zapobieganiem negatywnym zjawiskom grupowym, takim jak przemoc rówieśnicza, prześladowanie i dręczenie rówieśnicze. Takie sytuacje występują niestety dość często w naszej szkolnej rzeczywistości i wpływają negatywnie nie tylko na ofiary prześladowania, ale także na wszystkich uczniów w klasie, którzy źle się w niej czują, niechętnie przychodzą do szkoły i gorzej się uczą. Dlatego zapobieganie tym zjawiskom stanowi integralną część pracy wychowawców i nauczycieli. Pracy niezwykle trudnej bez odpowiednich narzędzi i przygotowania.

Podręcznik zawiera 11 scenariuszy lekcji, które sprzyjają rzeczowej i bezpiecznej rozmowie z uczniami o przemoc, prześladowaniu i dręczeniu. Jednocześnie dostarczają one rzetelnej, popartej badaniami wiedzy o rodzajach przemocy oraz mechanizmach, które ją wywołują i utrzymują w grupie. A także o rolach które przyjmują uczniowie: od agresorów i ofiary, poprzez czynnych kibiców, biernych świadków, aż do aktywnych obrońców prześladowanych uczniów. Przekazywana uczniom wiedza pozwala nauczycielowi/nauczycielce „zakotwiczyć” ich poznawczo. W następnym kroku pozwala – odwołując się do tej wiedzy – pokazać uczniom, jak można ją praktycznie wykorzystać, aby stworzyć zgraną klasę. To z kolei ma wpływ na gotowość uczniów do zgłaszania nauczycielom niepokojących i zagrażających sytuacji, zarówno bezpośrednio, jak i w aplikacji RESQL.

Informacje o lekcjach

Przygotowane w ramach programu RESQL scenariusze lekcji zostały przetestowane w 16 klasach szkół podstawowych (w klasach siódmych i ósmych) oraz średnich (w klasach pierwszych i drugich). W pracy nad scenariuszami lekcji korzystaliśmy jako zespół badawczy z własnych doświadczeń oraz wcześniejszych materiałów i scenariuszy wykorzystywanych w projektach INKLA (Wójcik, Mondry 2017) i Bliżej (Wójcik, Hełka, Wośko 2016). Stworzyliśmy nowe scenariusze oraz dostosowaliśmy te już istniejące do potrzeb uczniów ostatnich klas szkoły podstawowej i pierwszych klas szkół ponadpodstawowych.

Lekcje były weryfikowane pod kątem ich spójności i zrozumiałości, a także możliwości ich przeprowadzenia podczas 45-minutowej lekcji. Ponadto w każdej klasie, w której lekcje zostały przeprowadzone, mierzyliśmy ich skuteczność. Na podstawie informacji zwrotnych zebranych zarówno od uczniów uczestniczących w lekcjach, jak i od osób je prowadzących wprowadziliśmy poprawki w scenariuszach. Scenariusze lekcji zawierają wszelkie potrzebne do ich przeprowadzenia informacje oraz materiały (rysunki, historyjki, wykresy), przygotowane z myślą o 45-minutowych lekcjach wychowawczych.

W poniższej tabeli przedstawiany zalecaną przez nas kolejność lekcji wraz z ich krótką charakterystyką.

Numer lekcji	Nazwa lekcji	Opis lekcji
1.	Różne rodzaje przemocy	Uczniowie poznają różne rodzaje przemocy oraz przykłady zachowań przemocowych z różnych kategorii. Omawiają wyniki badań na temat zachowań przemocowych w szkole.
2.	Przemoc relacyjna	Czym jest przemoc relacyjna? Uczniowie poznają typy przemocy relacyjnej, np. izolowanie, wyśmiewanie, wykluczanie, ignorowanie.
3.	Cyberprzemoc	Uczniowie poznają formy cyberprzemocy – dręczenia i prześladowania za pomocą mediów społecznościowych. Wiedzą, jak unikać cyberprzemocy, a w razie jej pierwszych przejawów zgłaszają problem zaufanej osobie.
4.	Koło przemocy rówieśniczej	Uczniowie poznają role i mechanizmy, jakie występują w przemocy rówieśniczej. Uczniowie analizują m.in. kluczową rolę świadków przemocy.
5.	Konflikty	Uczniowie poznają różne formy konfliktu. Uczą się rozpoznawać konflikt i nazywać go, a także dzielić konflikty na konstruktywne, potrzebne i wspierające walkę z problemem oraz na niepotrzebne i destruktywne, które popychają ludzi do walki.
6.	Mechanizmy moralnego dystansowania się w sytuacji trudnej	Uczniowie poznają mechanizmy psychologiczne odpowiedzialne za bierność świadków prześladowania rówieśniczego.
7.	Atrybucje	Uczniowie analizują powody zachowań osób uznawanych za innych inne i narażonych na wykluczenie rówieśnicze. Uczą się, w jaki sposób najczęściej dokonujemy atrybucji, na czym polega podstawowy błąd atrybucji i jak go unikać.
8.	Zasady dobre dla każdej szkoły	Uczniowie analizują zasady panujące w szkole. Rozumieją swoją rolę w tworzeniu dobrych zasad w szkole. Potrafią wymienić dobre zasady. Wspólnie opracowują zestaw zasad do wykorzystania w klasie.
9.	Zgłaszanie przemocy	Uczniowie dowiadują się, jak ważne jest zgłaszanie aktów przemocy dla poprawy bezpieczeństwa ofiar i budowania dobrych relacji w klasie.
10.	Inność i różnorodność	Uczniowie wskazują na zależność pomiędzy nadaniem komuś etykiety innego/dziwnego a zachowaniem wobec niego, np. dokuczaniem mu lub odrzuceniem go w klasie.
11.	Różnice indywidualne w klasie	Uczniowie doświadczają podstawowych różnic. Poznają różnice widoczne i niewidoczne, a także uwarunkowania w zakresie różnic indywidualnych. Doświadczają, jak różni się nasza wiedza o nas samych od naszej wiedzy o innych.

Scenariusze lekcji zawierają niezbędne wskazówki, które pomogą prowadzić zajęcia w klasie: informacje dla nauczyciela, zadania dla uczniów, przykładowe wypowiedzi, dodatkowe materiały i definicje oraz rysunki. Zgodnie z naszymi doświadczeniami proponowane scenariusze można wykorzystywać pojedynczo albo zrealizować po kolei jako zamknięty cykl tematyczny.

Szkołom, które rozpoczynają wdrażanie programu RESQL, zalecamy realizację co najmniej 4 pierwszych lekcji. Dotyczą one bezpośrednio problemu przemocy, różnych jej form oraz sposobów reagowania na nią. Sądzymy również, że regularne prowadzenie tych lekcji oraz powtarzanie ich w tej samej lub nieco zmodyfikowanej formie w danej klasie może przynieść wymierne skutki. Przywoływanie znanych uczniom struktur i treści pozwala je lepiej zrozumieć i na bieżąco odwoływać się do nich. Ponadto nauczycielka/nauczyciel może wykorzystać przykłady, ćwiczenia i rysunki z poszczególnych lekcji jako materiał do dyskusji o bieżących sprawach klasy. Autorzy wielu rekomendowanych programów dotyczących zapobiegania przemocy rówieśniczej podkreślają, jak ważne jest regularne przypominanie uczniom takich treści jak:

- 1) czym jest przemoc? czy określone zachowanie jest przemocą? jak je odróżnić od tego, co przemocą nie jest?
- 2) jakie zasady panują w mojej klasie i szkole?
- 3) jak powinienem się zachować, kiedy jestem świadkiem przemocy?
- 4) co mogę zrobić, kiedy przemoc mnie dotyka? do kogo i jak zwrócić się o pomoc?

Zgodnie z naszymi doświadczeniami proponowane scenariusze lekcji nie nadają się dla klas niższych niż piąte klasy szkół podstawowych. Lekcje przeprowadzane zgodnie z proponowanymi scenariuszami można traktować jako element szerszych oddziaływań profilaktycznych i wychowawczych. W nowych klasach, które zaczynają wspólną pracę (np. w pierwszych klasach szkół ponadpodstawowych), można wykorzystać scenariusze jako część działań integrujących i budujących klimat klasy.

To nauczycielka/nauczyciel decyduje, w jaki sposób przeprowadzić daną lekcję: jak rozłożyć poszczególne elementy, ile czasu dać uczniom na kolejne zadania. Z naszych doświadczeń wynika, że młodsi uczniowie lepiej reagują, kiedy zadania trwają krótko, a czas na podanie przykładów i sposób ich prezentowania ustala nauczycielka/nauczyciel. Starsze klasy pozwalają na większą swobodę, więcej czasu można poświęcić na omawianie przykładów podawanych przez uczniów i wyników ich pracy w grupach.

W klasach, w których spodziewamy się trudności z utrzymaniem dyscypliny, proponujemy na początku lekcji:

- 1) określić zasady indywidualnego wypowiedziania się uczniów: kto mówi? kiedy mówi? ile czasu ma na to? – polecamy raczej krótkie wypowiedzi lub odpowiedzi spisane na karteczkach,
- 2) omówić sposób prezentacji wyników pracy w grupie: np. cała grupa przedstawia wyniki pracy, a kolejność prezentacji i ich czas ustala z góry nauczycielka/nauczyciel (np. 2 minuty dla każdej grupy).

Lekcja

3

Cyberprzemoc

TEMAT:

Jak wygląda przemoc w sieci?

Czas:

40 minut.

Formy pracy:

- indywidualna,
- w zespołach.

Środki dydaktyczne/materiały:

- gotowe karty pracy z definicjami rodzajów cyberprzemocy,
- tabela do pracy w grupach,
- duże arkusze papieru i kolorowe mazaki.

Cele:

Uczeń/uczennica:

- zna pojęcie cyberprzemocy,
- zna zagrożenia związane z Internetem,
- zna skutki stosowania cyberprzemocy,
- umie scharakteryzować cyberprzemoc i podać jej przykłady,
- szuka sposobów przeciwdziałaniu cyberprzemocy,
- wie, jak się zachować, gdy spotka się z cyberprzemocą.

Metody:

- metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy (pisanie przykładów, analiza tekstu).
- metody asymilacji wiedzy (dyskusja).

I. Ogniwu wstępne

1. Nauczyciel/nauczycielka wprowadza uczniów w temat lekcji.

*Tematem dzisiejszej lekcji będzie nowy rodzaj przemocy, który pojawił się dzięki rozwojowi nowych technologii, czyli **cyberprzemoc**.*

Nauczyciel/nauczycielka przedstawia definicję cyberprzemocy.

Cyberprzemoc, po angielsku cyberbullying, to przemoc, w której sprawcy wykorzystują Internet i środki komunikacji elektronicznej, m.in. telefony komórkowe. Cyberprzemoc możemy podzielić na kilka rodzajów. Cyberprzemoc to zagrożenie, które z roku na rok rozszerza swój zasięg i dotyka coraz większej liczby ludzi, zwłaszcza tych, którzy częściej korzystają ze zdobyczy nowych technologii.

2. Nauczyciel/nauczycielka przedstawia krótko różne rodzaje cyberprzemocy, nie omawia ich jednak szczegółowo. Może wypisać ich nazwy na tablicy lub pokazać slajd.

- **Flaming** (ang. *flame war*)
- **Prześladowanie** (ang. *harassment*)
- **Kradzież tożsamości** (ang. *impersonation*)
- **Upublicznianie tajemnic** (ang. *outing*)
- **Śledzenie** (ang. *cyberstalking*)
- **Happy slapping**
- **Oczernianie/Poniżanie** (ang. *denigration*)
- **Wykluczanie** (ang. *exclusion*)
- **Agresja techniczna**

W materiałach do tej lekcji znajdują się rysunki, które Nauczycielka/Nauczyciel może wykorzystać i zilustrować nimi określony typ przemocy.

II. Ogniwu centralne

1. Nauczyciel/nauczycielka wyjaśnia uczniom zadanie 1 (jak reagować na cyberprzemoc).

Proszę, podzielcie się na 9 grup – tyle, ile mamy rodzajów cyberprzemocy – po 2–3 osoby. Każda z grup dostanie kartę z definicją jednego rodzaju cyberprzemocy. Zastanówcie się, co każdy z Was mógłby zrobić sam, gdyby zetknął się z taką przemocą, oraz kto i jak mógłby Wam pomóc. Rozdam Wam też duże arkusze papieru i mazaki. Podzielcie kartkę na 2 kolumny: „Co sam/

sama mogę zrobić?” oraz „Kto i jak może mi pomóc?”.

Nauczyciel/nauczycielka rozdaje każdej z grup po zalaminowanej karcie z definicją jednego rodzaju cyberprzemocy.

- **Flaming** (ang. *flame war*) – polega na publicznej, agresywnej wymianie zdań pomiędzy uczestnikami kanałów komunikacji, takich jak pokoje czatowe czy grupy dyskusyjne. W ten rodzaj agresji mogą się zaangażować dwie osoby lub więcej.
- **Prześladowanie** (ang. *harassment*) – polega na regularnym przesyłaniu nieprzyjemnych (agresywnych lub ośmieszających) wiadomości do ofiary za pomocą elektronicznych kanałów komunikacji, np. komunikatora internetowego, lub SMS-ów. Ten rodzaj agresji pojawia się także podczas gier online.
- **Kradzież tożsamości** (ang. *impersonation*) – polega na podszywaniu się pod ofiarę: sprawca udaje w cyberprzestrzeni, że jest kimś innym, tzn. ofiarą. Może to robić, bo uzyskał hasło użytkownika do jej profilu, komunikatora czy poczty elektronicznej: mógł je wykraść albo otrzymać od osoby, z którą ofiara się przyjaźniła. Czasami sprawca, podszywając się pod ofiarę, stosuje agresję elektroniczną wobec innych osób: np. wysyła z profilu ofiary obraźliwe treści do innych uczniów lub nauczycieli.
- **Upublicznianie tajemnic** (ang. *outing*) – polega na upublicznianiu prywatnych materiałów ofiary, w których posiadanie wszedł sprawca: np. zapisów rozmów, e-maili, zdjęć. Sprawca udostępnia te materiały osobom, dla których nie były one przeznaczone. Mógł wykraść te materiały z komputera lub telefonu ofiary albo uzyskać je, gdy przyjaźnił się z ofiarą, która mu ufała i powierzała różne sekrety, np. na komunikatorze.
- Śledzenie (ang. *cyberstalking*) – polega na inwigilacji ofiary elektronicznie i nękanii jej niechcianymi komunikatami. W szczególności agresja taka może dotyczyć osób, które wcześniej były w bliskiej relacji, np. byłego chłopaka lub dziewczyny. Dlatego też jest to najczęstszy rodzaj agresji elektronicznej, który definiuje się w aktach prawnych jako element tradycyjnego stalkingu, czyli nękania.
- **Happy slapping** – polega na prowokowaniu lub atakowaniu innej osoby oraz nagrywaniu takiego zdarzenia lub robienia w jego czasie zdjęć. Następnie sprawca rozpowszechnia kompromitujący materiał w Internecie – rozsyła go innym osobom.
- **Oczernianie/Poniżanie** (ang. *denigration*) – polega na upublicznianiu za pomocą elektronicznych narzędzi komunikacji nieprawdziwych informacji lub materiałów o innej osobie, które ją poniżają. Sprawca może przerabiać zdjęcia, tak aby sugerowały, że ofiara wykonuje czynności seksualne. Może też rozsyłać kłamliwe informacje o wydarzeniach, w których ofiara rzekomo brała udział.
- **Wykluczanie** (ang. *exclusion*) – polega na celowym usunięciu danej osoby z listy kontaktów internetowych lub niedopuszczeniu jej do tej listy (np. do listy znajomych w portalu społecznościowym).
- **Agresja techniczna** – polega na działaniach wymierzonych bezpośrednio nie w ofiarę, a w jej sprzęt komputerowy, oprogramowania lub infrastrukturę informatyczną (np. stronę internetową), np. rozsyłanie wirusów komputerowych lub włamywanie się do komputerów innych osób (*hacking*).

Nauczyciel/nauczycielka rysuje na tablicy przykładową tabelę.

Rodzaj przemocy: flaming	
Co sam/sama mogę zrobić?	Kto i jak może mi pomóc?

To zadanie ma uświadomić uczniom, że sprawca przemocy nie musi pozostawać bezkarny i że należy szybko działać, aby go unieszkodliwić.

Spróbujcie znaleźć sposoby, jak skutecznie powstrzymać sprawcę cyberprzemocy i wspierać jej ofiarę. Pamiętajcie, że cyberprzemoc jest karalna. Jeśli szybko zareagujemy, sprawca może ponieść konsekwencje swojego zachowania.

2. Po chwili przedstawiciele grup omawiają przed klasą „swój” rodzaj cyberprzemocy i prezentują swoje pomysły, jak z nim walczyć. Nauczyciel/nauczycielka zapisuje je na dużym arkuszu papieru.

III. Ogniwko końcowe

1. Na zakończenie lekcji uczniowie na podstawie swoich pomysłów tworzą kodeks postępowania na wypadek zetknięcia się z cyberprzemocą: jako jej ofiara lub świadek.

Przykładowy kodeks postępowania dla ofiar cyberprzemocy:

Jeśli jesteś ofiarą cyberprzemocy:

1. Zabezpiecz dowody.

Zanim skasujesz lub usuniesz hejtujące wpisy na portalu społecznościowym lub czacie, zapisz je na komputerze. Naciśnij klawisze Control i Print Screen, aby skopiować wpis, a następnie wklej go do dokumentu Word – możesz go wydrukować albo przesać e-mailem. Zapisz wszystkie wiadomości tekstowe i audio (poczta głosowa) na swoim telefonie.

2. Działaj.

Zablokuj treści i osobę, która je rozpowszechnia. Zgłoś nadużycie (np. na Facebooku kliknij „Zgłoś”), nawet jeśli nie znasz tożsamości sprawcy. Moderator strony lub portalu internetowego lub operator sieci komórkowej mogą zidentyfikować anonimowego sprawcę.

3. Zabezpiecz swoje dane.

Zmień wszystkie hasła dostępu do swoich danych, kont, profili.

4. Ujawnij sprawcę.

Poinformuj dorosłego: rodzica, nauczyciela, pedagoga szkolnego lub inną zaufaną osobę. Może on złożyć doniesienie na policję lub wystąpić o wszczęcie postępowania karnego.

5. Szukaj wsparcia.

Materiały dodatkowe:

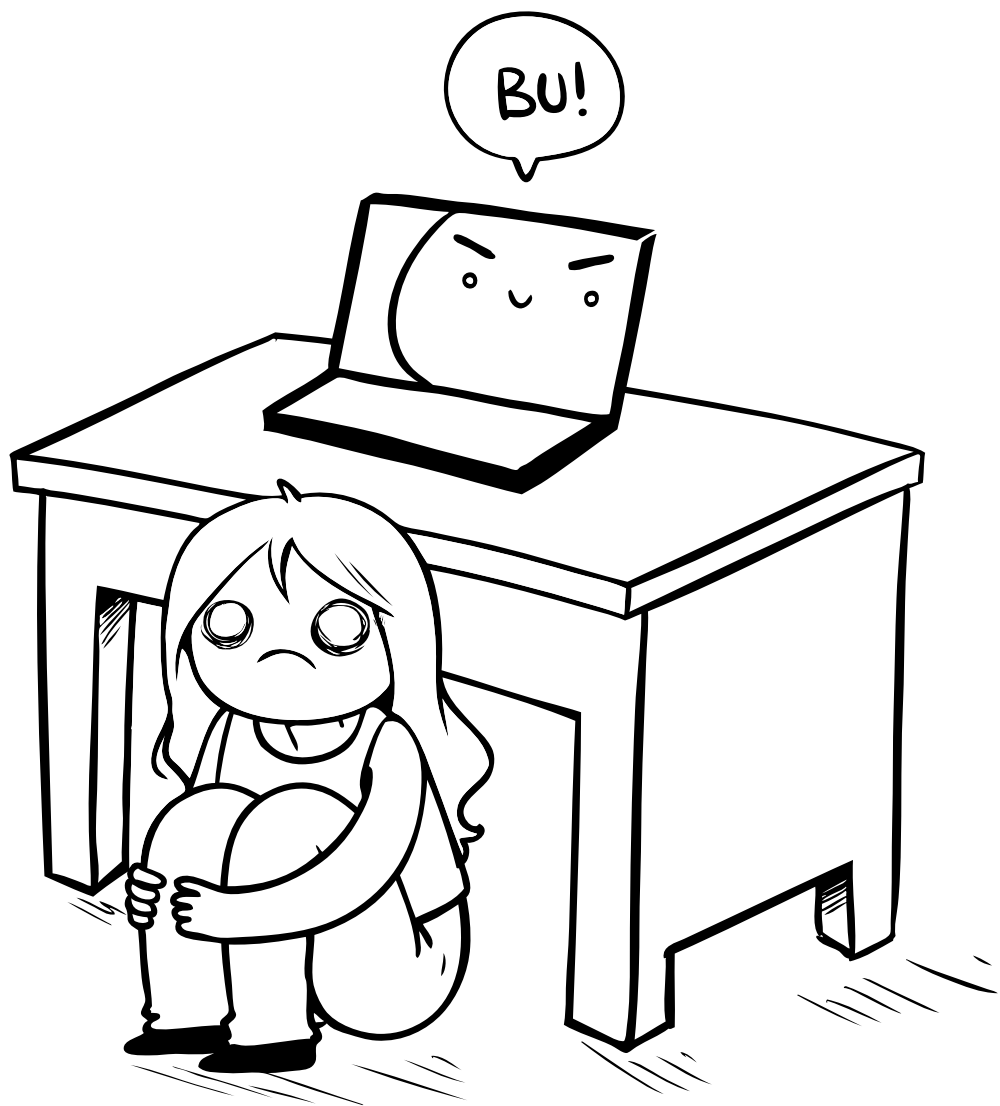
Raport „Wilki i owce w Internecie, czyli raport na temat hej tu wśród młodzieży” z 2016 roku:

http://globaldignity.pl/wp-content/uploads/2018/03/Wilki-i-owce-w-internecie_raport_Global-Dignity-Poland_IQS_2016.pdf

Wnioski z raportu

- Hejt rodzi hejt! – to główny wniosek badania przeprowadzonego przez IQS na zlecenie MediaCap. Ze zjawiskiem hejtu bezpośredni kontakt miał co drugi z młodych Polaków w wieku 12–24 lat (48%): zarówno jako twórca hejtu (20%), jak i jego odbiorca (43%).
- Zjawisko hejtu nie jest dwubiegunowe. Badanych, którzy mają kontakt z hejtem, można podzielić na 3 grupy:
 - najbardziej liczną grupę osób, które doświadczającą hejtu innych (29%),
 - grupę osób, które komunikują się ze światem w ten sposób – hejtują, ale także są hejtowane przez innych (15%),
 - najmniej liczną grupę osób, które hejtują innych, ale same nie są hejtowane (5%).
- Hejtują przede wszystkim mężczyźni (26%) z niższym wykształceniem (25%), którzy sami doświadczyli hejtu (34%). Ich ofiarami padają głównie kumple (51%), w wieku 15–18 lat (55%). Rzadziej hejtu doświadczają najmłodsi, w wieku 12–14 lat (28%) oraz osoby lepiej wykształcone (27%). Rzadziej też hejt dotyka kobiet (35%).
- Hejt – zdaniem badanych – to obrażanie (33%), krytykowanie i wyśmiewanie (23%), wyrażanie niechęci (14%) czy bezpodstawne, niekonstrukttywne wypowiedzi i pomówienia (12%). Co piąty badany (20%) zetknął się z tym pojęciem, nie potrafił go jednak zdefiniować.
- Takie same emocje towarzyszą zarówno hejterom jak i hejtowanym: złość (40%), wkurzenie (37%), wściekłość (24%) – to dominujące emocje, które generują hejt.
- Hejterzy są przekonani, że w komentarzach ujawniają prawdę (34%). Komentują, zamieszczając memy (22%) lub pisząc dosadny komentarz (15%). Nie są też skłonni do przeproszenia innych – jedynie 17% badanych przeprosiło hejtowaną osobę.
- Poza smutkiem (33%) hejterzy u swoich ofiar wywołują także złość (33%), wkurzenie (32%), wściekłość (14%), a nawet płacz (5%)!
- Dominującą strategią hejtowanych jest ignorowanie hejterów (54%). Pomimo to hejterzy powinni również liczyć się z hejtem ze strony swoich ofiar (24% odpowiedziało hejterowi, co o nim myśli, zaś 22% „pocisnęło mu”) lub z zablokowaniem konta (21% zgłosiło sprawę administratorowi).
- Hejterzy i hejtowani przyjmują takie same strategie postępowania z wszechobecnym hejtem w Internecie: ignorują, piszą, co myślą, polemizują, odpowiadają hejterowi. Co piąty hejter i co dziesiąty hejtowany dołącza się do hejtu, jeśli uzna, że jest słuszny! Dodatkowo brak praktycznie jakichkolwiek sankcji i poczucie bezkarności generuje zachowania, które w dużej mierze nie miałyby miejsca, gdyby pod swoją opinią trzeba było się podpisać.

3. Cyberprzemoc – ilustracje

3. Cyberprzemoc – ilustracje

3. Cyberprzemoc – ilustracje

3. Cyberprzemoc – ilustracje

3. Cyberprzemoc – ilustracje

3. Cyberprzemoc – ilustracje

3. Cyberprzemoc – ilustracje

3. Cyberprzemoc – ilustracje

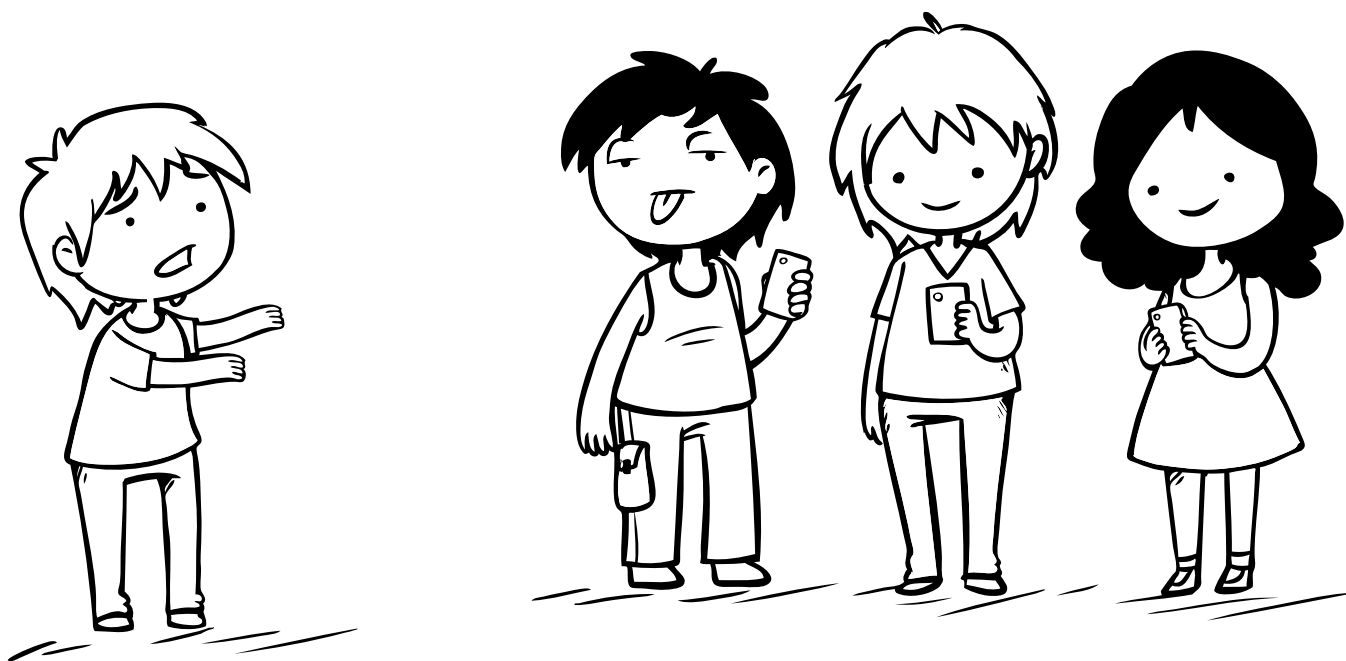
3. Cyberprzemoc – ilustracje

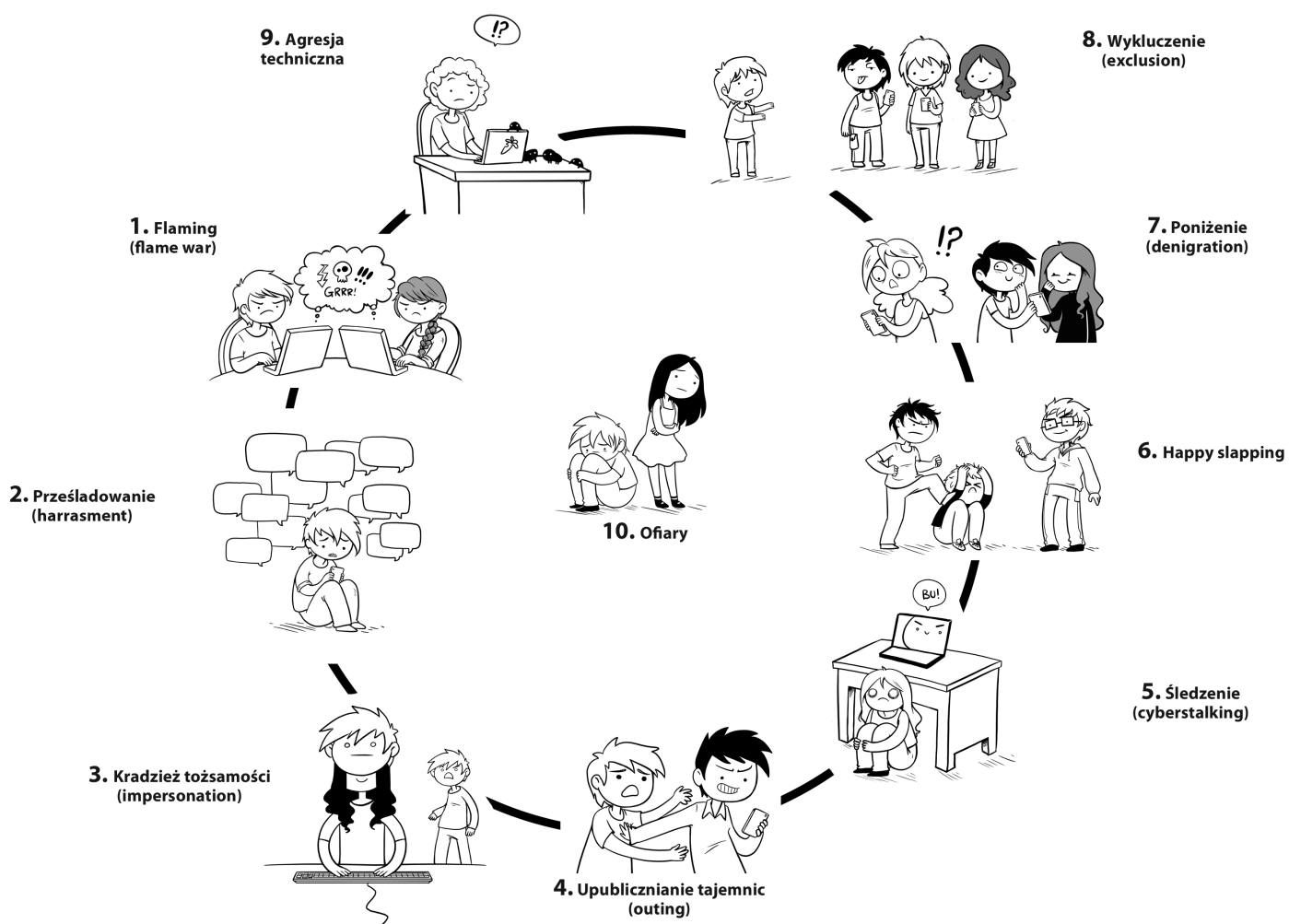
3. Cyberprzemoc – ilustracje

3. Cyberprzemoc – ilustracje

3. Cyberprzemoc – ilustracje

UNIwersYTET
 SWPS

 RESQL

Warszawa, 2020 r.